

Lech Wyszczelski*

Warszawa, Polska

Recenzja książki: Xi Jinping, *Zarządzanie Chinami*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2019, ss. 572

Można uznać, że w dziejach Chińskiej Republiki Ludowej trzy osobistości odegrały szczególną rolę, powodując, że państwo to po II wojnie światowej – dzięki niebywałemu przyspieszeniu rozwoju gospodarczego, skuteczności prowadzonej polityki zagranicznej oraz modernizacji potencjału zbrojnego – stało się mocarstwem światowym. Tymi postaciami byli Mao Zedong, Deng Xiaoping i Xi Jinping. Pierwszy był przywódcą, który doprowadził do powstania Chińskiej Republiki Ludowej, nakreślenia jej ram programowych i realizacji ambitnych celów politycznych. Był też teoretykiem wojskowym wytyczającym kierunki powstania i funkcjonowania Chińskiej Armii Narodowo-Ludowej, drugim od czasu Sun Tsu (VI w. p.n.e.) teoretykiem zapisanym na trwałe w historii myśli wojskowej. Deng Xiaoping to teoretyk, ale też i praktyk wytyczający kierunki rozwoju ekonomicznego ChRL, współtwórca jej dynamicznego rozwoju, z czasem windującego kraj do czołówki światowych potęg gospodarczych. Był także rzecznikiem stosowania w państwie o systemie socjalistycznym zachodnich metod stymulowania rozwoju ekonomicznego oraz nowatorskich innowacji technicznych. Trzeci

z wymienionych to przywódca polityczny i partyjny tego kraju od 2012 r., wybitny teoretyk w obszarze polityki i ekonomii, ale też praktyk, któremu udało się osiągnąć uzyskanie przez ChRL pozycji drugiego w świecie supermocarstwa i to z szansami na wiodącą rolę potęgi światowej. To wymienieni przywódcy, a przede wszystkim Deng Xiaoping i jego kontynuator Xi Jinping doprowadzili do funkcjonowania państwa realizującego model socjalistyczny, ale wsparty na ekonomicznych podstawach gospodarki wolnorynkowej, czy swoistego socjalizmu o specyfice chińskiej, opartego na trzech czynnikach: drogi, teorii i systemu (s. 9).

Recenzowana publikacja stanowi plon rozważań teoretycznych (przemówienia, wystąpienia, wypowiedzi, korespondencja, instrukcje) Xi Jinpinga z okresu od 15 listopada 2012 r. do 13 czerwca 2014 r. Polski wydawca przygotowuje do druku tom drugi, natomiast w ChRL są już także wydane tomy III i IV. Jest to więc ogromny dorobek źródłowy z pewnością bardzo przydatny dla polityków, ale i naukowców z wielu dziedzin i dyscyplin wiedzy. Stąd polecam go potencjalnym Czytelnikom.

Publikacja została podzielona przez Wydawcę na tematyczne wyróżniki, zaś

w nich opublikowane są podporządkowane im wystąpienia Xi Jinpinga z chronologicznym podaniem czasu ich wygłoszenia czy wydania. Zdając sobie sprawę z objętościowych wymogów recenzji wymienię jedynie w kolejności tytuły wyróżników: „Utrwalenie i rozwijanie socjalizmu o specyfice chińskiej”; „Realizacja Chińskiego Marzenia o odrodzeniu narodu chińskiego”; „Kompleksowe i pogłębione reformy”; „Promocja trwałego i zrównoważonego rozwoju gospodarczego”; „Budowa państwa prawa”; „Budowa Chin zaawansowanych pod względem kulturalnym”; „Stymulowanie rozwoju przedsięwzięć socjalnych i reformy zarządzania społecznego”; „Postęp w dziedzinie ekologii”; „Stymulowanie modernizacji obrony narodowej i wojska”; „Praktykowanie doktryny „Jeden kraj, dwa systemy” i stymulowanie zjednoczenia ojczyzny”; „Pokojowy rozwój”; „Nowy model stosunków pomiędzy największymi mocarstwami”; „Stosunki dyplomatyczne z sąsiadami”; „Współpraca z państwami rozwijającymi się”; „Stosunki wielostronne”; „Zacieśnianie więzi między KPCh a społeczeństwem”; „Zwalczanie korupcji i zachowanie nieskazitelnosci”; „Podnoszenie zdolności kierowniczych KPCh”

* Lech Wyszczelski – prof. dr hab., profesor emerytowany Akademii Obrony Narodowej w Warszawie i Uniwersytetu Przyrodniczo-Humanistycznego w Siedlcach; ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2063-4281>; e-mail: lech.wyszczelski1942@gmail.com.

i „Dodatek” (jest to zaprezentowanie sylwetki Xi Jinpinga jako przywódcy KPCh). Publikację kończy indeks, na który składa się skorowidz nazw i nazwisk.

Zaletą tej książki są liczne kolorowe ilustracje z udziałem bohatera tej książki i to nie tylko te z oficjalnych spotkań czy wystąpień oraz różnych innych wydarzeń, w których uczestniczył, ale także z życia prywatnego, w tym z udziałem rodziny.

Szczegółowe przedstawienie nawet wybranych myśli głoszonych przez tego polityka zdecydowanie przekracza zarówno wymogi typowej recenzji, jak też byłoby trudne do zrealizowania przez pojedynczego recenzenta. Wobec tego uznałem – także z uwagi na profesję naukową recenzenta, że bardziej szczegółowo zaprezentuję poglądy Xi Jinpinga na kwestie obronności i zadania stawiane przed chińskimi siłami zbrojnymi. Zanim o nich, przytoczę pewne dane dotyczące kierunków rozwoju postrzegania przez współczesne Chiny problemów bezpieczeństwa militarnego nie tylko własnego państwa, ale regionu, a także świata.

Co prawda w recenzowanych opracowaniu znajdują się tylko trzy wypowiedzi Xi Jinpinga w sprawie kierunków rozwoju chińskiej obrony narodowej, struktur nią kierujących; dwie z 2012 r. – po objęciu stanowiska sekretarza generalnego KPCh, pierwsza wypowiedź pt. „Umacnianie naszej obrony narodowej i sił zbrojnych” i druga pt. „Budowanie silnej obronności kraju i potężnych sił zbrojnych”, a także jedna z 2013 r., pt. „Tworzenie ludowych sił zbrojnych, które wykonują rozkazy Partii, są zdolne do odnoszenia zwycięstw i są wzorem etycznych postaw”. Nakreślone w wystąpieniach kierunki rzutowały na przyspieszoną modernizację techniczną, zmiany doktryny wojennej, a przede wszystkim bezpośrednie podporządkowanie armii kierownictwu KPCh poprzez Centralną Komisję Wojskową. Do tej tematyki należałoby także zaliczyć dwa wystąpienia Przewodniczącego z 2014 r., ujęte w tym wydawnictwie w rozdziale pt. „Stymulowanie rozwoju przedsięwzięć socjalnych i reformy zarządzania społecznego”, a zatytułowane: „Całościowe podejście do bezpieczeństwa narodowego, praktykowanie bezpieczeństwa narodowego o specyfice chińskiej” oraz „Za-

pewnienie bezpieczeństwa narodowego i stabilności społecznej”.

W pierwszym z wymienionych jest uzasadnienie utworzenia Komisji ds. Bezpieczeństwa Narodowego w ramach zapewnienia realizacji programu „Chińskiego Marzenia”, a także Krajowej Rady Bezpieczeństwa dla scentralizowanego kierowania tym segmentem funkcjonowania państwa. Jest to pełne podporządkowanie wojska centrali kierownictwa partyjnego. Przywódca tego kraju nakazywał przeprowadzenie, i to w szybkim trybie, kampanii mającej na celu „studionowanie i stosowanie wytycznych” centralnych władz partyjnych dla unowocześnienia technicznego chińskich sił zbrojnych. Xi Jinping nakazywał, by w planach „umacniania obronności kraju oraz sił zbrojnych” uwzględnić „Koncepcję Naukowego Rozwoju jako główną wytyczną w tym względzie oraz rozumieć w pełni cechy i normy w zakresie wzmocnienia obronności kraju i sił zbrojnych w nowej sytuacji”. W drugim wystąpieniu zawarto rozwinięcie tematu działań dla funkcjonowania krajowego systemu bezpieczeństwa. Przede wszystkim figuruje w nim nakaz, by „szkolić nasze wojska, w sposób precyzyjny oraz zapewnić jasne kryteria w odniesieniu do rzeczywistych działań bojowych, modernizować siły zbrojne oraz zwiększać ich zdolność do wykonywania najrozmaitszych zadań wojskowych”. Xi Jinping stawiał zadanie przygotowywania tych wojsk nie tylko pod kątem prowadzenia działań konwencjonalnych, ale też „w epoce informacyjnej”. W tekście jest też zapowiedź wykorzystywania sił zbrojnych jako instrumentu ubiegania się o mocarstwową pozycję Chin. Określone zostały ponadto podstawowe wartości, jakie winna posiadać chińska armia. Wymienione zostały: lojalność wobec Partii, umiłowanie narodu, oddanie krajowi, poświęcenia dla wykonywanej misji i szacunek dla honoru. W ostatnim z wystąpień Xi Jinping nakazywał, by wojsko chińskie kierowało się zasadą poszanowania absolutnie kierowniczej roli Partii. Stawiał zadanie „tworzenia silnego wojska, które będzie zdolne prowadzić działania bojowe, w celu odniesienia zwycięstwa; powinniśmy też mieć pewność, że żołnierze będą zdolni do walki, a oficerowie będą odpowiednio

dowodzili oraz, że jednostki wojskowe będą dobrze wyszkolone”. Zdawać sobie należy sprawę z tego, że powyższe nakazy miały charakter ogólny i dopiero miały być przez dowództwa i sztaby doprecyzowane i przekładane na rozwiązania szczegółowe. Rozszerzały one postanowienia doktrynalne ChRL określone w dokumencie normatywnym z 2008 r. pt. „Polityka Bezpieczeństwa Narodowego Chińskiej Republiki Ludowej”. Już z niej wynika duże zainteresowanie tego państwa cyberbezpieczeństwem (Borkowski, 2015, s. 49–59). Z pewnością wpływ na to ma refleksja teoretyczna badaczy chińskich. Oznaczała ona próbę podejmowania konfrontacji z globalną dominacją Stanów Zjednoczonych jako jedyne supermocarstwa. W tej chwili trudno wskazać liczące się państwo świata, poza nieobliczalną Koreą Północną, nastawione na prowadzenie przyszłej wojny w oparciu o konfrontację nuklearną, jak i na prowadzenie globalnej wojny jądrowej. Poszukiwane są inne wizje ewentualnych wojen. Chińska refleksja teoretyczna, która od starożytności za sprawą Sun-Tsu pełni w tym szczególnie istotną rolę, z inspiracji Xi Jinpinga uzyskała szczególnie status w procesie opracowywania nowych wojen prognozowanych dla obecnego stulecia.

Duże przeobrażenia zachodzące w ChRL i to w interesujących nas kwestiach globalnej polityki zagranicznej, ekonomicznej i wojskowej nastąpiły po 2012 r. wraz z przejściem kierownictwa państwa przez Xi Jinpinga. Zdefiniowane zostały wówczas główne cele strategiczne. Co prawda nie zmieniony został ten najważniejszy – „odrodzenie wielkości chińskiej nacji i potęgi państwa”, ale zmianie uległy drogi prowadzące do jego realizacji. Usztywnione zostało stanowisko w spornych sprawach granicznych odnoszących się do obszarów morskich, dla armii postawiono cel „być zdolną do prowadzenia wojny i jej wygrania”, przystąpiono do rozwoju i modernizacji sił zbrojnych (priorytet dla lotnictwa, marynarki wojennej i wojsk rakietowych). Wojsko otrzymało większą rolę w realizacji polityki zagranicznej. Zakładano w bliżej jeszcze nieokreślonej perspektywie czasowej przyłączenie do Chin kontynentalnych Tajwanu. Założono zintensyfikowane umacnianie wpływów politycznych

w Afryce. Postawiono na nowy etap ekspansji gospodarczej ukierunkowanej na Euroazję: wizje Gospodarczego Pasa Jedwabnego Szlaku i Morskiego Jedwabnego Szlaku XXI wieku (Szumski, 2017, ss. 66–93; Marszałek-Kawa, Dmochowski, 2018).

Kwintesencję chińskiej strategii politycznej i militarnej zawiera opublikowana w maju 2015 r. nowa „Chińska strategia wojskowa” (Zarychta, 2016). Chińska polityka obronna określona została jako defensywna, zaś rozbudowę swych sił zbrojnych ChRL rozpatruje jako element modernizacji państwa służący rozwojowi ekonomicznemu kraju. Podkreślona została nie agresywność chińskiej strategii bezpieczeństwa państwa i zasada nieuciekania się jako strona pierwsza do użycia broni jądrowej. Zastrzeżono jednak prawo do przeprowadzenia wyprzedzającego ataku jądrowego w wypadku nieskuteczności ostrzeżeń potencjalnego agresora. W doktrynie Chin znajduje się zapis o woli zdecydowanej ochrony zjednoczenia ojczyzny i zapewnienie bezpieczeństwa interesów tego państwa w „nowych domenach”. Jest to zastrzeżenie sobie prawa do zabiegów o wchłonięcie Tajwanu i ochronę trudnych do zdefiniowania interesów narodowych. Może to oznaczać przykładowo podjęcie starań o dominującą pozycję na morzach okalających to państwo, a może i oceanach.

Z inspiracji Xi Jinpinga polityka wojskowa ChRL nabrała nowego charakteru. Cechą charakterystyczną militarnego przygotowania sił zbrojnych tego państwa do wojny globalnej nowego typu jest kładzenie nacisku przede wszystkim na nowe teatry wojny i stosowanie niekonwencjonalnej broni. Postawiono na wykorzystanie do tego przestrzeni kosmosu oraz cyberprzestrzeni. W tej drugiej państwo to zdecydowanie znajduje się w czołówce światowej. Należy też zwrócić uwagę na stawianie na rozwój nowoczesnej broni biologicznej. Otóż z dokumentów uzyskanych przez „Daily Mail” wynika, że w 2012 r. – po przejęciu kierownictwa tego państwa przez Xi Jinpinga – uruchomiono ogólnokrajowy program, mający na celu odkrycie nowych wirusów, identyfikację organizmów mogących zakażać ludzi, zbadanie ich ewolucji oraz poszukiwanie czynnika odpowiedzialne-

go za rozprzestrzenianie się chorób, kierowany i finansowany przez chińską Narodową Fundację Nauk Przyrodniczych. W 2018 r. stwierdzono, że zespoły naukowe odkryły cztery nowe patogeny i dziesięć nowych bakterii oraz ponad 1640 nowych wirusów przy użyciu technologii metagenomiki (*Chiny przygotowały się...*, 2021). Oficjalnie ChRL twierdzi o defensywności ich strategii obronnej, faktycznie stawia też na rozwój ofensywnych środków walki. Oto jak określona została strategia bezpieczeństwa tego państwa opublikowana w ramach „Białej Księgi Bezpieczeństwa z 2019 roku” (Paszak, 2020, ss. 49–64). W sprawach wewnętrznych to dążenie do zachowania integralności terytorialnej, politycznej i społecznej dla osłabienia przewagi militarnej Stanów Zjednoczonych. Natomiast w polityce wojskowej sprowadza się to do dominacji militarnej na Morzu Południowochińskim, w tym do w odniesieniu do Tajwanu oraz wysp położonych na tym akwenie morskim, a także dążenia do dominacji powietrznej w regionie. Cel to stanie się supermocarstwem w XXI wieku.

Można uznać, że wiodące państwa Zachodu, na czele z USA, aktualnie za najważniejszego przeciwnika uznają Chińską Republikę Ludową i na niej będą koncentrowały swoją główną uwagę. Czy oznacza to, że nie przewidują konfrontacji z Federacją Rosyjską? Ostatnie wydarzenia z wojny w Ukrainie, rozpętanej przez prezydenta Rosji Władimira Putina wskazują, że jednak to ChRL będzie najważniejszym rywalem dla USA o globalne przywództwo w świecie. Jest to nie tylko dostrzegane, ale i czynione są przygotowania na wypadek konieczności konfrontacji z tym państwem.

Kończąc omówienie przywoływanych myśli i poglądów przywódcy ChRL Xi Jinpinga zamieszczonych w recenzowanym tomie polecam potencjalnym Czytelnikom zapoznanie się z nim, także z racji wzrastającej roli politycznej, gospodarczej, ale i militarnej tego państwa. Kierunki strategiczne wytyczane są przez wymienionego, który uznawany jest w świecie za poważnego polityka o dużych horyzontach przewidywania kierunków, do których zmierza współczesny świat. Polecam ją przede wszystkim ana-

litykom politycznym i wojskowym, bo- wiem bez znajomości prognoz nie tylko tego mocarstwa, ale też kierunków funkcjonowania globalnego świata, ich własne prognozy będą ułomne.

Należy liczyć, że toruńskie Wydawnictwo Adam Marszałek będzie – a taka jest zapowiedź – kontynuowało wydawanie także kolejnych tomów przemysłów Xi Jinpinga. Zależać to będzie jednak i od zainteresowania Czytelników tak ważnymi publikacjami. Jeszcze raz zachęcam do zapoznania się z tą publikacją oraz jej wykorzystywaniem w naukach politologicznych czy naukach o bezpieczeństwie i obronności.

Bibliografia

- Borkowski, P. (2015). Koncepcje cyberbezpieczeństwa w ujęciu Chińskiej Republiki Ludowej – wybrane aspekty. *Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego*, 15(7).
- Chiny przygotowały się do wojny opartej na broni biologicznej? Media dotarły do dokumentów pap* (2021). Pobrane z <https://polskieradio24.pl/5/1223/Artykul/2730911,Chiny-przygotowywaly-sie-do-wojny-opartej-na-broni-biologicznej-Media-dotarły-do-dokumentow>.
- Marszałek-Kawa, J., Dmochowski, T. (red.). (2018). *Rozważania o kierunkach współczesnej polityki Chin*. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.
- Paszak, P. (2020). The security strategy of the People's Republic of China in light of the 2019 Defence White Paper. *Bellona*, 1, ss. 49–64.
- Szumski, K. (2017). Nowa polityka zagraniczna Prezydenta Chin Xi Jinpinga. W: J. Marszałek-Kawa, A. Stelmach, M. Walkowski (red.), *Nowa pozycja Chin w zmieniającym się świecie. Polityka-Ekonomia-Społeczeństwo* (ss. 66–93). Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.
- Xi Jinping (2019). *Zarządzanie Chinami*. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.
- Zarychta, S. (2016). *Broń jądrowa w kształtowaniu bezpieczeństwa 1945–2015*. Warszawa 2016.

Marzena Mruk*

Katowice, Polska

Recenzja książki: Jakub Zajązkowski (red.), *Współczesna Japonia: społeczeństwo, polityka, gospodarka*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2022, ss. 162

Wyjątkowość Japonii wynika z uwarunkowań jej polityki wewnętrznej i zagranicznej, dzięki którym można śmiało stwierdzić, że jest ona bardzo nowoczesnym państwem, ale szczególną rolę odgrywa w niej tradycja, historia i kultura. Powoduje to, że Japonia od dawna znajduje się w centrum zainteresowania społeczności międzynarodowej oraz badaczy zajmujących się obszarem Azji Wschodniej. W związku z pozycją Japonii w systemie międzynarodowym w ramach Biblioteki Azji i Pacyfiku¹ powstała książka pt. „Współczesna Japonia: społeczeństwo, polityka, gospodarka”, której redaktorem naukowym został Jakub Zajązkowski. Publikacja składa się ze wstępu oraz siedmiu rozdziałów, które obejmują różne aspekty funkcjonowania współczesnej Japonii.

Publikację otwiera praca autorstwa Jerzego Sielskiego z Wyższej Szkoły Finansów i Prawa w Bielsku Białej, zatytułowana „Doktryna polityczna Japonii” (ss. 11–31). Autor przedstawia w sposób klarowny i przystępny dla czytelnika czynniki, które wpływają na doktrynę polityczną Japonii, zarówno o charakterze wewnętrznym,

takie jak: polityka bezpieczeństwa, wzory kultury, historyczne wzory przywództwa, polityka społeczna i problem przemocy oraz irytacji dzieci w szkole, jak i międzynarodowym. W przypadku czynników międzynarodowych według J. Sielskiego ważną rolę odgrywa siła: twarda (*hard power*), miękka (*soft power*) oraz inteligentna (*smart power*). *Hard power* w kontekście Japonii przedstawiona została jako charakterystyka działań rządu w XX wieku i pozycji sił zbrojnych, szczególnie w kontekście II wojny światowej. Uwaga została zwrócona także na potencjał ekonomiczny Japonii jako jednej z największych i najpotężniejszych gospodarek świata. *Soft power* Japonii zostało natomiast przedstawione jako działania japońskiego rządu, mające na celu stworzenie wizerunku państwa atrakcyjnego dla osób młodych, realizowane z wykorzystaniem kultury popularnej. Powyższy rozdział stanowi bardzo ciekawy wstęp do dalszych i głębszych rozważań na temat uwarunkowań polityki Japonii, szczególnie wykorzystania nowoczesnych technologii i potencjału naukowo-ekonomicznego, a także kultury popularnej w kształto-

waniu współczesnej doktryny politycznej rządu w Tokio.

Aleksandra Kobylańska w artykule pt. „System wartości współczesnego Japończyka” (ss. 32–47) pochyliła się nad problematyką sporu o wartości człowieka we współczesnym świecie. Autorka rozpoczyna rozważania przedstawiając różnice pomiędzy fundamentami kultury Zachodu i Japonii, uwzględniając między innymi: relacje z drugim człowiekiem, pojęcie dobra i zła, poczucie wstydu, kwestię reputacji i honoru czy problematykę postępowania w czasie działań zbrojnych. Autorka wśród wartości współczesnego Japończyka wymieniła i scharakteryzowała: *kamikaze* jako element miłości obywatela do kraju; pracę, gdzie ważną rolę odgrywa filozofia *kaizen* i przeciwdziałanie szeroko rozumianemu marnotrawstwu w produkcji; wiedzę, czyli japońskie szkoły, które oprócz podstawowego celu, jakim jest nauka, mają za zadanie wychowywać młodych Japończyków, w których kształtuje się zasady dobrego zachowania i poszanowania dla pracy i własnego otoczenia; rodzinę jako podstawę społeczeństwa i podstawę innych, większych grup spo-

* Marzena Mruk – mgr, Uniwersytet Śląski w Katowicach; ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3529-0365>; e-mail: mmruk@us.edu.pl.

¹ Warto w tym miejscu zwrócić uwagę na inne wybrane pozycje poświęcone Japonii w aspekcie politycznym, gospodarczym, społecznym i kulturowym; Por. Marszałek-Kawa, 2016; Marszałek-Kawa, Bidziński, 2017; Marszałek-Kawa, Dahl, 2018.

łecznych, a nawet przedsiębiorstw. Przeanalizowane przez autorkę wartości szerzone wśród społeczeństwa japońskiego w jasny sposób ukazują ogrom różnic między przedstawicielami świata Zachodu a obywatelem Kraju Kwitnącej Wiśni i zmuszają czytelnika do głębokiej refleksji na temat różnorodności podejścia do wartości w życiu człowieka w różnych kulturach.

„Japońskie standardy pracy” to artykuł autorstwa Macieja Teuchmanna (ss. 48–63), który rozpoczyna analiza etyki konfucjańskiej w kontekście pracy Japończyków. W związku z tym zostało scharakteryzowanych pięć cnót: humanitarność, powinność, obyczajność, wiedza i wierność, a także zwrócono uwagę na feudalne stosunki w pracy. Kolejnym aspektem jest *kaisha*, czyli organizacja japońskiej firmy, która bezpośrednio oddziałuje na grupę i kolektywizm. Autor wskazuje, że japońskie firmy działają na zasadzie rodzin, gdzie ważną rolę odgrywa zaufanie i szacunek, a także etyka pracy. Zwrócono uwagę na fakt, że Japonia nadal pozostaje państwem silnie patriarchalnym, gdzie obraz człowieka sukcesu jest utożsamiany głównie z mężczyznami, natomiast kobiety często rezygnują z pracy zawodowej po zawarciu związku małżeńskiego i oddają się obowiązkom domowym, a ponadto praca często negatywnie oddziałuje na życie rodzinne. Innym elementem standardów pracy w Japonii jest doskonalenie, czyli *kaizen* oraz przepracowanie, które w Japonii coraz częściej przejawia się nie tylko w formie pracoholizmu, ale i problemów ze zdrowiem (zwłaszcza psychicznym) pracowników, a śmierć z powodu przepracowania stanowi bardzo poważny problem. Powyższy rozdział przedstawia w sposób bardzo interesujący, jak bardzo różni się system pracy w Japonii i na przykład w Europie. Budowanie w Japończykach już od najmłodszych lat poczucia, że praca jest dobrem najwyższym, całkowicie różni się od podejścia stosowanego w państwach europejskich i ukazuje jak bardzo odmienne jest pojęcie pracy w zależności od szerokości geograficznej.

Agnieszka Wójcik-Czerniawska ze Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie w swojej pracy zatytułowanej „Azjatycki rynek finansowy” (ss. 64–87) zgłębia za-

gadnienie sektora finansowego w państwach azjatyckich, który zdecydowanie różni się od reszty świata. Rozważania otwiera analiza regionu Azji, ze szczególnym uwzględnieniem dynamicznego rozwoju gospodarczego i wzrostu tempa rozwoju społeczno-gospodarczego, gdzie ważną rolę odgrywa PKB. W kolejnej części artykułu autorka odnosi się do ogółu światowego rynku i wskazuje na wpływ pandemii COVID-19 na sytuację gospodarczą na świecie. Dzięki wykresowi i tabeli, które znalazły swoje miejsce w powyższej pracy, czytelnik jest w stanie zapoznać się z bardzo szczegółowymi danymi, takimi jak: PKB na jednego mieszkańca państw azjatyckich w latach 2015–2020, wskaźnik dynamiki PKP w państwach azjatyckich w latach 2015–2020 i wskaźnik PKB na świecie. Agnieszka Wójcik-Czerniawska dokonała głębokiej i dokładnej analizy rynku walutowego państw azjatyckich, dzięki czemu czytelnik uzyskuje pełny obraz funkcjonowania w nich między innymi systemów walutowych czy bankowych. Powyższy artykuł zawiera dokładne i szczegółowe informacje na temat sytuacji rynków finansowych w Azji, a mając na uwadze ciągły wzrost znaczenia takich państw jak Japonia, Korea Południowa czy państwa członkowskie ASEAN, mogą one pozwolić na lepsze zrozumienie polityki prowadzonej przez powyższe podmioty stosunków międzynarodowych.

„Wpływ pandemii COVID-19 na funkcjonowanie społeczeństwa Japonii” (ss. 88–115.) to artykuł Renaty Gałaj-Dempniak reprezentującej Uniwersytet Szczeciński. W tekście został podjęty bardzo ważny i nadal aktualny problem wpływu pandemii na funkcjonowanie społeczeństwa, a zaprezentowano go na przykładzie Japończyków. Autorka przedstawiła szczegółowo sytuację pandemiczną w Japonii i działania podejmowane przez władze, zarówno na szczeblu centralnym, jak i lokalnym, realizowane w celu przeciwdziałania rozprzestrzeniania się wirusa. W pracy zostały ukazane problemy, z jakimi musieli zmierzyć się Japończycy począwszy od 2020 roku, wśród których wymieniono: utratę pracy, problemy z kredytami studenckimi, wzrost przypadków przemocy domowej i liczby rozwodów, spadek liczby zawiera-

nych związków małżeńskich oraz poziomu dzietności i pogorszenie kondycji zdrowia psychicznego Japończyków. Zwrócono uwagę na wpływ pandemii na Igrzyska Olimpijskie, które miały się odbyć w Tokio w 2020 roku i musiały zostać przeniesione o rok. Artykuł Renaty Gałaj-Dempniak pomimo, że odnosi się do Japonii, jest bardzo uniwersalny, ponieważ większość państw zmagano się z podobnymi problemami w związku z pandemią COVID-19 jak Japonia, niemniej specyfika tej sytuacji w Kraju Kwitnącej Wiśni wynika między innymi z organizacji Igrzysk Olimpijskich, co miało z kolei wpływ na całą społeczność międzynarodową.

Daria Sara Zagórska jest autorką rozdziału pt. „Systemy więzienne na przykładzie Polski, Chin i Japonii” (ss. 116–143.). Pracę rozpoczyna wstęp, w którym w sposób chronologiczny został przedstawiony rozwój systemu więziennictwa na przestrzeni wieków. Następnie przeanalizowano system penitencjarny w Polsce, ze szczególnym uwzględnieniem różnic w zakładach karnych dla mężczyzn i dla kobiet (w tym kobiet z dziećmi). W kolejnej części przedstawione zostały dwa azjatyckie systemy więziennictwa – w Chinach i Japonii. Pierwszą różnicą, jaką można zauważyć w powyższych systemach jest liczba osób skazanych, ponieważ w ChRL jest ich ponad 35 razy więcej niż w Japonii, ale wynika to przede wszystkim z dysproporcji w ogólnej liczbie ludności obu państw. Pomimo iż oba państwa posiadają odmienny system polityczny, a sama Japonia jest uznawana za państwo bardzo nowoczesne pod wieloma względami, to w przypadku systemu więziennictwa posiada ona wiele wspólnego z Chińską Republiką Ludową, czyli funkcjonowanie kary śmierci, uznanie pracy jako elementu resocjalizacji, surowa dyscyplina i ograniczenie możliwości kontaktu z bliskimi. Artykuł stanowi bardzo wartościowe porównanie systemów więziennictwa dwóch ważnych państw azjatyckich i Polski, dzięki czemu czytelnik jest w stanie zrozumieć jak duże różnice występują między nimi i jakie jest ich podejście do międzynarodowych standardów, które powinny obowiązywać w funkcjonowaniu systemów penitencjarnych.

Publikację zamyka artykuł Iwony Grodź z Polskiego Towarzystwa Kulturoznawczego, noszący tytuł „Nagisa Ōshima – artysta kontrowersyjny? Rekonesans”. W tekście poddano rozważaniom działalność japońskiego reżysera, scenarzysty i krytyka filmowego Nagisa Ōshimy. Dla wielu obserwatorów japońskiej Nowej Fali w kinematografii artysta ten poruszył szereg kontrowersyjnych kwestii, takich jak przemoc, erotyzm, śmierć i feminizm. Można zauważyć, że działalność nieżyjącego już reżysera przypadała głównie na lata 70. XX wieku, więc jego filmy mogły być w tamtym okresie uznawane za bardzo kontrowersyjne. Obecnie granica wrażliwości widza znacznie się przesunęła, co zauważyła autorka artykułu. Niewątpliwą zaletą powyższego artykułu jest załączenie plakatów promujących filmy Nagisa Ōshimy, takich jak „Imperium zmysłów” czy „Imperium namiętności”, które pozwalają czytelnikowi lepiej zrozumieć swoistą kontrowersyj-

ność japońskiego reżysera w okresie jego największej aktywności.

Japonia bez wątpienia jest państwem wyjątkowym, w którym wciąż żywa jest tradycja i przywiązanie do kultury, ale nastąpił także ogromny wzrost gospodarczy i technologiczny, który przyczynił się do uznania Kraju Kwitnącej Wiśni jako ultranowoczesnego państwa w Azji. Książka pod redakcją Jakuba Zajązkowskiego stanowi cenne źródło wiedzy na temat procesów zachodzących we współczesnej Japonii, gdzie czytelnik uzyskuje informacje na temat sytuacji politycznej, gospodarczej i społeczno-kulturowej, a także wpływu pandemii koronawirusa na Japończyków i ich życie (z czym wielu czytelników na pewno może się utożsamiać). Powyższą publikację mogą zdecydowanie polecić wielbicielom Japonii i badaczom z zakresu japonistyki, którzy chcieliby w przyszłości rozwinąć poszczególne zagadnienia, które znalazły swoje miejsce w publikacji.

Bibliografia

- Marszałek-Kawa, J. (red.). (2016). *Japonia widziana z polskiej perspektywy*. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.
- Marszałek-Kawa, J., Bidziński, M. (2017). *Prawo i kultura we współczesnej Japonii*. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.
- Marszałek-Kawa, J., Dahl, M. (2018). *Polityczne i społeczne oblicza współczesnej Japonii*. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.
- Zajązkowski, J. (red.). (2022). *Współczesna Japonia: społeczeństwo, polityka, gospodarka*. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.